

**Sprawozdanie z wizyty studyjnej w ramach projektu "Zabytki i miejsca pamięci.
Województwo podlaskie cz. 1". Supraśl, 9-10 października 2021 r.**

W dniach 9-10 października 2021 r. zorganizowano ostatnią wizytę studyjną w ramach projektu pt. „Zabytki i miejsca pamięci. Województwo podlaskie cz. 1” realizowanego przez Instytut Studiów Kobięcych. Wizyta na celu miała zapoznanie się z zabytkami będącymi częścią dziedzictwa kulturowego i historycznego Supraśla.

Wizyta rozpoczęła się warsztatami, podczas których uczestnicy zostali zapoznani z tematyką dziedzictwa i oblicza kulturowego Supraśla. Spotkanie poprowadzone zostało przez jedną z osób uczestniczących w projekcie i stanowiło przygotowanie do wizyty terenowej w Supraślu. Uczestnicy zapoznali się z historią Supraśla, które powstało jako przyklasztorna osada nad rzeką Supraśl w początkach XVI wieku. Swój rozwój zawdzięczało również przemysłowcom, którzy przenieśli swoje fabryki z terenu Księstwa Polskiego w XIX wieku. Dzięki bogatej historii Supraśla cieszył się on bogactwem wielokulturowości. Przez wiele lat mieszkali tu wspólnie katolicy, prawosławni, żydzi i protestanci, co do dziś można zaobserwować w różnorodnej architekturze tego miasta.

Pierwszym omówionym obiektem był Monaster Zwiastowania Przenajświętszej Bogurodzicy w Supraślu. To ponad 500-letni klasztor w Supraślu, zwany Ławrą Supraską, będący jednym z najważniejszych cerkiewnych ośrodków życia monastycznego w Polsce. Jego główna świątynia, cerkiew Zwiastowania NMP, została wzniesiona w latach 1503-1510 w stylu gotycko-bizantyjskim. Przez lata przechodziła z rąk kościoła prawosławnego, przez unicki aż po katolicki, a niektóre z zabudowań pełniły również niesakralne funkcje. Zabudowania ulegały rozbudowie oraz urządzono ogród wokół świątyni. Zniszczona w 1944 r. przez wojska hitlerowskie cerkiew, musiała czekać na odbudowę wiele lat. We wnętrzu budynku znajduje się kopia ikony Matki Boskiej Smoleńskiej z XIX wieku.

Następnym omówionym miejscem był Dom Ludowy im. Mariana Zyndrama-Kościąłkowskiego został ufundowany przez społeczność supraską w 1934 r. Budynek zaprojektował arch. Jarosław Girin, który był również twórcą projektu siedziby Teatru Dramatycznego w Białymstoku, dzięki czemu widoczne są pewne podobieństwa w ich

wyglądzie. Dom Ludowy zbudowano z drewna w konstrukcji sumikowo-łątkowej, oszalowano deskami ułożonymi poziomo oraz nakryto dachem wielospadowym. Wewnątrz budynku mieściła się sala widowiskowa na 300 miejsc oraz biura Zarządu Miejskiego. Z tyłu budynku wybudowano scenę letnią w formie zadaszanej wiaty ujętej drewnianą balustradą. Budynek przeznaczono na wydarzenia kulturalne. Po wojnie zabudowano antresolę.

Dom Ludowy przeszedł generalny remont w latach 2013-2015, kiedy to odtworzono elementy zawarte w okresie powojennym, a w 1996 roku został wpisany do rejestru zabytków województwa podlaskiego.

Kolejnym omówionym obiektem był Dom Staromiejski, pełniący dawniej funkcję lokalnej plebanii. Budynek został wybudowany około połowy XIX wieku, co czyni go jednym z najstarszych, zachowanych obiektów Supraśla. Prawdopodobnie został wzniesiony przez Niemca – właściciela fabryki. Jego układ pomieszczeń nawiązuje do schematów rozwiązań dwutraktowych, drewnianych „domów tkaczy” budowanych w tym samym okresie w Supraślu. Po wybudowaniu kościoła, został przekazany w posiadanie parafii. Budynek pełnił rolę plebanii aż do lat 80 ubiegłego wieku. W roku 2005 w Supraślu powstała druga parafia katolicka, pw. Najświętszej Marii Panny Królowej Polski, a budynek Domu Staromiejskiego stał się jej własnością.

Następnie omówiono Pałac Buchholtza. Obiekt wzniesiono między rokiem 1892 a 1903 w wyniku rozbudowy budynku o wymiarach odpowiadających obecnemu korpusowi głównemu. Jego budowa i rozbudowa odbyła się na zlecenie Adolfa Buchholtza. Zdobienia budynku to głównie styl neorenesansowy oraz secesyjny. W międzyczasie zmieniano wystrój wewnątrz pałacu poprzez dodanie secesyjnych sztukaterii we wnętrzu oraz detali na zewnątrz. Wartości artystyczne budynku przejawiają się w tokańskich kolumnach i półkolumnach, balkonach w kształcie muszli, głowicach pilastrów dekorowanych słonecznikami, tulipanami i makami. Od 1945 roku pałac jest siedzibą Państwowego Liceum Sztuk Plastycznych.

Omówiono również założenia pofabryczne oraz Domy Tkacza przy których nie sposób nie wspomnieć o Wilhelmie Fryderyku Zachercie, pierwszym fabrykancie który przeprowadził się do Supraśla. Wykorzystał tzw. umowę zgierską z 1824 roku., czyli dokument stworzony przez przemysłowców w Zgierzu, który wiązał fabrykanta i robotnika i tym samym przywiózł ze sobą około 200 pracowników. Chcąc stworzyć miejsce do życia zatrudnianym przez niego osobom, Zachert podzielił supraskie działki w oparciu o założenia urbanistyczne Zgierza. Stworzył układ urbanistyczny z rynkiem, ulicą Główną (obecnie 3 Maja), niemalże kopiując zgierski. Wybudował budynki fabryczne oraz domy, dzięki temu to niewielkie miasteczko w

połowie XIX wieku stało się jednym z największych ośrodków przemysłu włókienniczego. Supraśl stał się niekwestionowanym centrum przemysłu, ze swoimi czterema fabrykami sukna: Zacherta (1834), Reicha (1835), Buchholza (1837) i Aunerta (1838).

Ostatnie omówione zostały dwa kościoły katolickie: Kościół pw. Świętej Trójcy i Kościół NMP Królowej Polski. Pierwszy z nich powstał w wyniku próśb supraskich katolików, pozbawionych miejsca kultu religijnego. Ludność wyblagała władze carskie o pozwolenie na budowę nowego kościoła. Dzięki wsparciu niemieckich katolików, w 1849 roku takie pozwolenie otrzymano. Upragnioną świątynię budowano w latach 1861-1863. Historia kazała wiernym czekać aż 5 lat, aby mogli uczestniczyć w nabożeństwach w swojej świątyni. Związane to było z represjami z powodu wybuchu powstania styczniowego – władze carskie nie tylko nie zgadzały się na sprawowanie nabożeństw w kościele, ale wręcz zamierzały go odebrać wiernym. Pomogła interwencja niemieckiego fabrykanta Alfonsa Alta oraz reprezentantów rządów Austrii i Prus w Petersburgu. Budowla została wzniesiona na planie prostokąta, w stylu neobarokowym, posiada jedną nawę, zamkniętą absydą ołtarzową. Dach świątyni posiada formę dwuspadową

Druga świątynia katolicka, pw. NMP Królowej Polski została wybudowana przez fabrykantów supraskich w 1885 w stylu neogotyckim jako kościół ewangelicko-augsburski Zmartwychwstania Pańskiego. Gdy protestanci opuścili Supraśl na początku II wojny światowej, budynek przestał pełnić funkcje sakralne. Świątynia podczas wojny wypełniała funkcję magazynu broni i amunicji, a w latach 1945-1968 była kolejno magazynem ziół, materiałów budowlanych, nawozów sztucznych. Wszystko to doprowadziło do zawalenia dachu budynku. W 1966 miała być przebudowana na halę gimnastyczno - sportową, następnie podjęto próbę zrobienia z niej sali koncertowej. W 1990 Kuria Archidiecezjalna w Białymstoku odkupiła świątynię od Kościoła Ewangelicko-Augsburskiego w Polsce. Budowla została wyremontowana i dostosowana do kultu rzymskokatolickiego. Nadano jej tytuł Najświętszej Maryi Panny Królowej Polski i stała się ona świątynią nowo utworzonej parafii.

Drugi dzień wizyty studyjnej poświęcony był poznawaniu omówionych dzień wcześniej zabytkom Supraśla. Pierwszym punktem wizyty były oględziny terenowe Domu Ludowego, który w 2016 roku został laureatem konkursu „Zabytek Zadbany”. Następnie poznano otoczenie i wnętrze Domu Staromiejskiego, który znajduje się w rejestrze zabytków województwa podlaskiego od 1966 roku. Następnie skierowano się w stronę świątyni oraz Pałacu Buchholtzów. Na zakończenie dwudniowej wizyty studyjnej nastąpiło podsumowanie informacji przekazanych podczas pobytu oraz dyskusja nad dziedzictwem kulturowym i

historyczno-zabytkowym Supraśla. Podczas wizyty wykonano bogatą dokumentację fotograficzną oraz filmową, co służyło utrwaleniu wizyty w tych istotnych i wyjątkowych miejscach zabytkowej miejscowości.

Sprawozdanie sporządziła:

Diana Dajnowicz-Piesiecka

